

78

Nova Zabavna knjižnica

za
mladino.

Urejuje in izdaja
ANTON KOSI

I. ZVEZEK.

V Središču ob Dravi, 1926.
V zalogi izdajateljevi.

Rodo- in mladinoljubom slovenskim !

Leta 1891 je podpisaneč začel izdajati mladinski zbornik »Zabavna knjižnica za slovensko mladino«. Do leta 1910 je izšlo 14 zvezkov. To mladinsko knjižnico je slov. mladina povsod z veseljem sprejela, kajti prinašala je mladim ljudem dokaj primerne beriva v daljših in krajših, pesniških in prozaičnih sestavkih, kakor povestice, narodne pravljice, pripovedke, legende, izreke, pametnice, poučne črtice itd., torej gradiva, ki ne zanima samo mladine, ampak je tudi za odraslo preprosto ljudstvo koristno in izpodbudno berivo. Ako omenim, da je romalo vseh 14 snopičev v 46.000 izvodih širom slov. domovine in da ga skoraj ni kraja, kjer bi v letih 1891—1910 ne poznali »Zab. knj.«, hočem s tem povedati, kako zelo se je omilil ta mladinski zbornik mladim in starim čitateljem.

Razni drugi posli so me ovirali, da sem l. 1910 z nadaljno izdajo »Zabav. knj.« prenehal. Gradiva sem sicer imel dovolj, a nedostajalo mi je časa, da bi ga uredil in poslal v svet.

Zdaj v novi naši domovini, Jugoslaviji, sem se odločil za nadaljevanje zgoraj omenjenega

(Dalje na tretji strani ovitka)

Nova Zabavna knjižnica

za
mladino

Urejuje in izdaja
Anton Kosi

I. ZVEZEK.

V Središču ob Dravi, 1926.

V zalogi izdajateljevi.

35306-1

»Čedne bukve so mladih ljudi najzvestejše znanke.«
(Slomšek.)

»Iščimo torej modrosti in zabave v dobrih knjigah, kakor išče čebela v cveticah sladkega medu, da ž njim prehrani sebe in ga daje še drugim.«

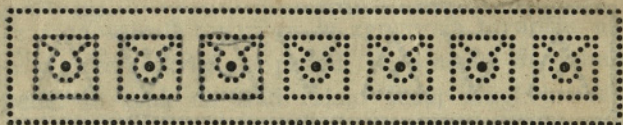
A 34/1

5-12 223-D

20. / 10. 1970

~~8-259/2~~
~~47. / 1. 55.~~

Pripovedni del in pesmi.

Zaspančkove sanje.

Dobro jutro, beli dan!

Res sem malo še zaspan,
vendar sem hvaležen ti,
da si rešil me skrbi.

Sanje hude sem imel:

V temni ječi sem sedel,
dolgčas bilo je strašno,
ker ni postelje biló.

Fr. Ločniškar.

Izza mladih let.

B. Borko.

Pogosto mislim na tiste čase. Zdi se mi, da mi je usoda že takrat začrtala pot, po kateri bom hodil v življenju.

Ali poznate Sv. Bolfenk na Kogu? Med prijazno, kakor ovce krotko hribovje ga je postavila božja roka. Bela cerkvena s šolo zre daleč v svet, vidi na hrvaško raven tja do Ivančice, vidi v staroslovensko Prekmurje in se ob lepih solnčnih dneh pomenkuje z medžimurskimi griči, vasicami in gozdovi. Pred cerkvijo je zelena trata. Tam smo pred dvajsetimi leti posedali ali rajali, vriskali ali se razgovarjali o tistih drobnih zadevicah, ki so nam rojile po glavi. V opoldanskih urah smo zrlili daleč v svet in včasih zahrepeneli po belih cestah in drvečih vlakih, da nas popeljejo v tuja mesta. Kje so sedaj tiste sanje? In kje bodo čez dvajset let vaše sanje, mladi čitatelji?

Nekateri naših tovarišev so že pod rušo, nekateri so se razšli po svetu, vsak za svojo usodo, večji del pa jih orje in tolče domačo grudo, ki jih je dala in ki jih bo tudi nekega dne mirno sprejela vase.

Iz razposajenih tovarišev in zgovornih tovarišic na trati pred cerkvijo so postali resni možje in skrbne žene. In ondi na trati rajajo sedaj drugi in zro daleč v božji svet, ki jih mika in vabi v neznane kraje in v nerazodeto življenje.

Ko se spominjam solnčnih poldnevov na trati, mislim vselej nanje — na svoje najboljše prijatelje. Kje so sedaj, tega ne vem, razšli smo se in postali tako tuji drug drugemu, kakor da bi bili čisto drugi ljudje. Če vam pripovedujem o njih, tedaj se jih spominjam takih, kakršni so bili v šoli in na trati, ko smo drugovali tako pristrčno, kakor pozneje nikoli več.

Imeli smo dobrega učitelja, g. Košarja, ki nam je pripovedoval o najraznovrstnejših rečeh, posebno še o svetu, o naši domovini, o njenih slavnih možeh. V zadnjem razredu smo slišali toliko novega, da smo se opoldan zbirali na trati tako resno in modro kakor občinski očetje, kadar pretresajo svoje račune. Prav posebno smo bili vneti trije: Konrad, Lojze in jaz. Vso šolsko knjižnico smo prebrskali in prebrali kupe knjig. Vsak je imel še doma pri stariših kako knjigo, pa smo jih lepo zamenjali med sabo. Meni je g. učitelj zaupal knjige iz lastne knjižnice, zakaj pravil je, da so bile moje naloge najboljše in že leto dni poprej me je bil zalotil pri pisanju prvih pesmi.

Konrad je bil lep, sanjav deček, ki je prav tako kakor jaz rad gledal tja na bele ceste in si želel v svet. Koliko nedelj sva presedela skupaj na

njegovem ali mojem domu, koliko mladostnih misli si povedala, koliko lepih načrtov zasnovala! Bolj ko v najinih tovariših, je v nama klilo neko čudno nagnenje, ki ga nisva mogla razumeti in ki je bilo toli svetlo in opojno. Midva sva občutila lepoto juter in večerov, ljubila sva razgled s trate in se navduševala za slovensko narodnost. Poznala sva že kot devetletna dečka naše pisatelje, prebrala vsako Mohorjevo knjigo in sleherno številko »Zvončka« in prelistavala tudi »Ljublj. Zvon«, »Dom in svet« in »Slovana.« Lojze je bil nekoliko drugačne narave. Rad je bil v najini družbi, govoril z nama o knjigah in časnikih, a v svoji notranjosti je kuhal jezo, zavist in omalovaževanje, znak, da njegov um ni bil tako razvit kakor Konradov in moj. Vzlic temu pa smo bili nekaj časa nerazdružljivi prijatelji, ki smo se lotili naloge, kakor si jih redko zastavijo učenci v ljudskih šolah na kmetih.

Začeli smo namreč izdajati svoj list. Nagib sem dal jaz, o »podjetju« pa smo imeli vsi trije dolga posvetovanja na trati pred cerkvijo ali na klopi pred sosedno hišo, od koder nas je nekajkrat napcdil pokojni pomorski kapetan Zencovich, ne sluteč, da se zbirajo na njegovi klopi nadebudni slovenski »pisatelji.« Jaz sem tisti čas spisal dva hudo zanimiva »romana.« Čitanje Jurčičevih spisov mi je dalo pobudo k pisanju strašnih zgodb o rokovnjačih, Pregljeva povest o sv. Cirilu in Metodu, ki je izšla v Mohorjevem koledarju, pa me je zmo-

tila, da sem jel pisati »roman« o slovanskih blagovestnikih. Neke črtice iz življenja ljubljanskih dijakov so zapustile v meni tako močan vtis, da sem sklenil, zanesti tudi v bolfensko šolo nekaj dijaškega duha.

Svoj namen sem razložil prijateljema Konradu in Lojzetu. Konrad je bil takoj za to, pa tudi Lojze je obljubil, da bo kaj napisal. Konrad je postal »tiskar«, jaz »urednik.« Listu smo dali ime »Gorice.« V prvi številki smo objavili začetek mojega »romana« o slovanskih blagovestnikih in neko povestico, ki jo je spisal Konrad. Spominjam se da je pripovedovala o strahovih, zakaj tiste čase se je neki starec obesil in so se pripovedovale o njem reči, od katerih so se nam ježili lasje. Jaz sem se tolikanj v živel v vlogo urednika, da sem objavil zadaj »Listnico uredništva«, kakor sem jo videl v »Domačem prijatelju«, ki ga je dobival moj oče. Hudo sem se raztogodil nad nemarnimi sotrudniki, ki so poslali slabe sestavke. Spominjam se, da sem napisal: »Ivan R. Vaša povestica gre v koš!« — »Liza T. Za nič! Morda še postanete kedaj pisateljica!« »Jastrebski. Izide. Le potrpljenje!« Resnici na ljubo moram priznati, da teh sotrudnikov sploh ni bilo. Nihče razen Konrada mi ni poslal niti vrstice, tudi našega lista niso nič preveč brali, osobito dekleta so bila povsem ravnodušna. Sotrudnike in njihove sestavke sem si izmislil prav tako kot grdega pogana Savina v »romanu« o blagovestnikih. Ali če se spomnim danes na nje — na

te izmišljene »pisatelje« Ivana R., Lizo T., Jastrebskega in kar jih je še bilo v moji »Listnici uredništva«, mi postane gorko pri srcu. Gorko in otožno. Nezavestno se mi je v bolfenski šoli začenjalo to, kar je danes moj poklic, moja življenska radost in boleost, nada in razočaranje. In ko sedaj posegam po tujih rokopisih, da jih zalučim v uredniški koš, se često spomnim prvega uredniškega veselja na zeleni bolfenski trati. Zato pravim, da mi je usoda že takrat začrtala pot . . .

Ali da vam povem do konca: Naš list ni imel sreče. Konrad se je naveličal „tiskati“. Njegov ujec, ki je bil župan, mu ni hotel dajati dovolj papirja. Pri pisanju so namreč nastajale razne napake in strogi urednik je odredil, da je moral „tiskar“ začeti pisati stran iznova. Včasih trikrat zaporedoma.

Toda druga številka še je imela iziti. Za to številko se je oglasil Lojze. Poslal mi je sestavek o žičkem samostanu. Takoj se mi je zdel sumljiv. In ni bilo treba dolgo iskati, pa sem dognal, da ga je prijatelj Lojze prepisal iz domoznanske knjige, ki smo jo imeli takrat v šoli. Bil sem užaljen v globino duše. Nikoli ni bila moja užaljenost tako vzvišena kot v tem primeru. Med menoj in Lojzetom je nastal prepad. V drugi številki, ki je prinesla samo moje sestavke, sem spisal celo stran „Listnice uredništva.“ Posvetil sem jo izdajskemu Lojzetu. Nikdar dotlej še nisem napisal takih besed o človeku.

Ta številka je imela uspeh. Krožila je po vsej šoli in vsi so se naslajali nad Lojzetovo sramoto.

Lojze me ni več niti pogledal. Zagrozil mi je, da me bo pretepel. Med nama se je razvila nepomirljiva mržnja. In nekega dne me je počakal na potu iz šole in mi prisolil take zaušnice, da bi bil napisal tretji roman, če bi se solze izpremenile v črnilo. Postal sem žrtev svojega poklica . . .

Danes je vse to daleč, a spomin često vprašuje: Kam ste zatonili, lepi dnevi in v kake mračne šume ste zašle, ve bele ceste mladostnih sanj? . . .

Dva brata.

Poleg angela smrti — saj si gotovo že večkrat slišal ali čital o njem — je v službi Vsemogočnega tudi angel časa. Nad tem angelom so se hudovali nekoč presrečni ljudje na zemlji, češ, da premočno hiti in da njegovo darilo — presrečne ure — vse prenašlo minevajo.

„Kaj nam koristijo tvoje cvetice“, tako so tožili zemljani, „ko pa tako naglo zvenijo, ko pa se tako hitro poizgubi njih prijetni omamljujoči duh, in njihova krasota se mnogo prezgodaj razprši pod ledenim objemom tvojega smrtnega brata.“

Žalostno je nato povetil angel časa svoje oči in počasi je plaval nad zemljó. Toda ker mu ni bilo dovoljeno, da bi trosil vsem ljudem na pot samo cvetice veselja in sreče, je našel marsikdo bodeče trnje, ki mu je ranilo srcé. Tem nesrečnežem pa je

lezel čas mnogo prepočasi in bridko so zdihovali: „Oh, kako počasi se vlečejo dnevi, noče jih biti ne konca ne kraja. Mar ima čas svinčene noge?“ Ko angel časa zasliši to novo tožbo, strese nejevoljno zlate svoje kodre. Kar so nekateri želeli z neizrečnim hrepenenjem, po čemer so njih duše takorekoč koprnele, to so obsojali drugi. Oj ti prečudno človeštvo! Solze svete jeze zaigrajo v očeh angelovih. Kaj naj stori, kako naj ustreže tudi tem nezadovoljnežem. Zdajci se dotakne njegovih prstov mehka in topla ročica in nežni, blede obrazek se upré v angela časa.

Bil je to angel spomina — njegov brat. „Vzemi me s seboj“, pravi proseče — „vzemi me s seboj k zemljanom, skušal bom celiti rane, ki jih zadajaš ti. Četudi nisem tako lep, ne tako svetel kakor ti, pa sem vendarle tvoj brat. S srečnimi bom kramljal o tebi, žalostnim in nesrečnim pa hočem pomagati, da bodo lažje pozabili svoje trpljenje.“

Angel časa se nato nasmehne in po kratkem molku reče: „Pa bodi, pojdi torej z menoj!“

Vodeča se za roke, se je spustila bratska dvojica navzdol proti zemlji. Zajedno pa je preprezal skrivnostno in nežno tudi angel „Spomin“ s svojimi čudodelnimi nitmi človeška srca: pred sanjajočo dušo je postavljajal presrečne minole ure zopet in zopet lepše, solnčnejše kot so bile v resnici. Kamor je prinesel angel „Čas“ trnja, tam je hladil in celil „Spomin“ z nežno roko pekoče rane. V rožnate tančice je ovijal grenko gorjé, bridko žalost...

Začuden se je sklonil človek po koncu in presenečen je majal z glavo. Spomin na presrečne ure mu je navdahn timer zopet nov up in vdan v voljo božjo je čakal novih, presrečnih trenutkov, ki se neprestano menjavajo v človeškem življenju z bridkostjo in žalostjo . . .

A. Kosi.

Plačilo za usmiljenost.

Narodna legenda *)

Kristus in sv. Peter sta potovala po svetu, da sta spoznavala ljudi, a pri tem dobrim in vrednim pomagala iz nadlog.

Nekega večera prideta trudna in lačna v majhno selo. Prosita od hiše do hiše za stan, a nikjer ga ne dobita. Noč je začela razpenjati svoja temna krila čez vso naravo, a sveta popotnika sta bila še vedno brez prenočišča. V vseh hišah sta že prosila, le v majhni borni kočici, ki je stala nekoliko od poti v stran, se še nista oglasila. „Kaj nama je potem začeti, ako naju tudi tu ne sprejmejo“, jadikuje sv. Peter, ko korakata proti kočici. „Kje bodeva prenočila? Da bi ostala čez noč na planem, za to je sedaj skoraj že prehladno.“ Boječe stopita v kočico ter prosita prenočišča.

Zelo prijazno ju sprejme mož, ki je prišel

*) Prim. Fr. Cimpermano, po Ovidijevi metamorfozi predelano „Legendo.“ (Fr. S. Cimperman „Pesni“ str. 85.)

ravnokar v vežo, ter ju pelje v sobo. „Siromaka
sva“ — pravi — „a kar imava, s tem vama prav
rada postreževa.“ Žena stopi hitro k ognjišču, da
pripravi večerjo. „Meso, ki imam shranjeno za ne=
deljo, hočem pristaviti danes“, reče natihem žena
možu. „Kajpada“, reče mož, „pa le hitro, popot=
nika sta lačna in od dolge hoje utrujena.“

Kmalu je stala okusna večerja na mizi.

„V kleti imava še vrč vina“, „dè žena možu,
„kajne, da smem tudi to postaviti na mizo?“ Ko
mož pritrdi, prinese žena še vrč vina, ki ga ponudi
tujima popotnikoma. A tudi sama sta nekoliko po=
skusila žlahtne kapljice. Družba je bila vesela in
zgovorna, in mož je nalival in nalival, a glej čudo:
posoda je ostala vedno polna. Mož in žena se silno
prestrašita ter se čudeč vprašujeta, kaj neki more
to biti. Hkratu se jima zazdi, da tujca ne moreta
biti navadna popotnika.

Žena se začne opravičevati, češ, popotnika
naj ne zamerita, da jima ni mogla bolje postreči.
Hotela je zaklati še edino gos, ki jo je imela, toda
gosta ji to zabranita.

„Hvala vama lepa za vajino gostoljubnost“,
pravi Kristus ter še dostavi: „Za to bosta prejela
plačilo, medtem ko bo zadela vas ostra kazen za
trdosrčnost, ker so naju prebivalci podili od hiš.“

Drugo jutro, ko se popotnika prebudita in na=
to pozajutrkujeta, reče Gospod pogostiteljema, naj
zapustita kočo in ju spremita do bližnjega hriba.
Mož in žena slušata. Ko dospéjo na hrib in se

obrnejo proti selu, vidijo, da je vsa vas pod vodo, le ena kočica stoji na suhem. Naenkrat pa se izpremeni ta bajtica v krasno, vso zlato palačo. In Kristus govori: „Glejta, ona=le hiša je vajina last, a povejta mi, česa si še želita, vsaka želja se vama izpolni.“

Ko sta se mož in žena bolj na tihem domeni, česa naj si še želita, pravi starec: „Gospod, najina edina želja je ta, da služiva do konca dni le tebi in da naju skupaj pokličeš s tega sveta. Naj nikoli ne vidim njen blede mrtvaški obraz in naj ona nikoli ne učaka trenutka, da bi mi morala zatisniti oči.“

Gospod jima z veseljem obljubi izpolniti to željo.

Še dolgo sta živela srečno in zadovoljno v lepi palači ter si nabirala dobra dela.

Ker pa nikdo na svetu ne more večno živeti, je Bog nekega dne poslal svojo služabnico Smrt, da je obema hkratu zatisnila oči ter ju vzela s seboj pred božji prestol uživat večno veselje.

A. K.

Sv. Sava.

Srbija je bila prvotno, to je v srednjem veku, prav majhna državica. Središče te srbske državice z glavnim mestom Rasom je bilo v sredini balkanskega polotoka. Po svojem glavnem mestu se je

imenovala državica Raška. Veliki župan srbski, Štefan Nemanja, je po ljutih bojih s svojimi brati nadvladal vse tedanje srbske županije in na ta način ustanovil pozneje tako mogočno državo Dušana Silnega.

Štefan Nemanja je imel tri sinove: najstarejši je bil Štefan, srednji Vuk, najmlajši pa Rastko. Štefan Nemanja je bil zelo pobožen mož, dal je sezidati tudi več cerkvá in samostanov. Zato so hodili večkrat k njemu na dvor tudi menihi. Neka dne so se oglasili pri njem menihi iz svete gore Athos. Med njimi je bil tudi sivi starček iz Rusije, ki je pripovedoval Rastku, najmlajšemu sinu Štefana Nemanje, o življenju menihov v samostanu. Rastko, ki je bil že v mladosti jako pobožen, je z zanimanjem poslušal menihovo pripovedovanje.

Ko so menihi odšli, je sklenil Rastko sam pri sebi, da vstopi tudi on v samostan.

Poprosil je sam očeta, naj mu dovoli, iti na lov, katerega se je udeležila večja družba. Oče mu prošnjo usliši. Ko je prišla družba v gosto šumo, so se lovci razpršili ter začeli stikati za divjačino. Rastko pa je sedel v mehki mah in čakal, da se lovci oddaljijo. Nato je vstal ter se odpravil na pot, da poišče one menihe, ki so bili na očetovem dvoru.

Menihi se silno začudijo, ko pride Rastko ves zasopljén za njimi. Vprašajo ga, čemu je prišel za njimi. On jim odgovori: „Tudi jaz hočem vstopiti v samostan. Na dnu srcu mi nekaj pravi, da mo-

ram postati duhovnik. Prosim vas, vzemite me s seboj na sveto goro." Menihi so mu uslišali prošnjo ter ga odvedli s seboj.

* * *

Večer je že legal na zemljo. Skozi gozdne jase se je kazalo rdečkasto razsvetljeno nebo zahajajočega solnca, ko se je zategnjeno oglasil lovski rog. Okrog širokega parobka so se zbirali utrujeni lovci. Polagoma so sedali na zeleno travo ter odlagali loke in pušice ter obilni lovski plen.

Vsi so bili že zbrani okrog parobka, čakali so le še enega najmlajšega lovca Rastka, ki mu je bilo komaj 16 let. Pogovarjali so se o lovskih doživljajih dotičnega dne. Mrak je začel razgrinjati temna svoja krila na zemljo, a Rastka še le ni bilo od nikoder. Kar prekine pogovor Rastkov brat Štefan: „Čudno, da Rastka še sedaj ni. Trobentač zatrobi še enkrat, mogoče je izgubil smer!"

Dolg in zategnjen glas roga se odbija ob starih gozdnih drevesih, a ne odzove se mu nihče.

„Čudno“, pravi zopet Štefan, „saj se ne more tako hitro izgubiti v teh šumah, ko je že tolikrat hodil z nami po njih.“

A Vuk mu odgovori: „Bode že sam prišel, saj ima noge in glavo menda tudi.“

Čakajo še nekoliko časa, a Rastka ni, pa ga ni. Ves v skrbih plane Štefan pokoncu in zapove slugam: „Pojdite in preiščite ves gozd! Ti Vuk pa pojdi z menoj, da poveva staršem, da se je Rastko

izgubil.“ Vuk in Štefan se odpravita proti domu. Domov prišedša, povesta očetu, kaj se je zgodilo in kaj sta ukrenila.

Uboga starša sta bila sedaj v tako velikih skrbih, da nista hotela iti spat, dokler ne privedejo Rastka. A čakala sta zaman celo noč. Šele proti poldnevu drugega dne so se sluge vrnile, a brez Rastka. Žalostni in obupani oče je poslal zopet ljudi, naj ga iščejo; zažugal jim je, da se ne vračajo brez Rastka. Iskali so in iskali, a zaman. Kar se spomni Štefan onih menihov, s katerimi je Rastko toliko govoril na dvoru. „Mogoče bi oni kaj vedeli o njem“, si misli ter se odpravi s par ljudmi na sveto goro Athos.

Potrka na samostanska vrata. Vratar jim pride odpírat ter vpraša, česa želijo. Povedó vratarju, da bi radi govorili s starim menihom Rusom.

Vratar odide, a oni čakajo. Kar se začujejo koraki po hodniku in strmečim odposlancem pride naproti Rastko v meniški halji. Pove bratu, kako je ušel in da je njegova želja, da postane duhovnik in da ga naj nikar ne silijo zopet domov na Srbsko. Dal jim je svoja plemiška oblačila ter ostrižene lase z naročilom, da jih ponesó domov očetu.

Tako je ostal Rastko v samostanu ter dobil ime Sava. Učil se je zeló dobro ter kmalu bil posvečen za duhovnika.

Bil je izredno moder ter večkrat pomiril brata Vuka in Štefana, ki sta se po očetevi smrti večkrat borila med seboj za prestol.

Leta 1221. pa je postal Sava nadškof.

Umrli je leta 1236. v Trnovem na Bolgarskem. Njegovo truplo pa so prepeljali v Mileševo v Hercegovini. Tu je počivalo 200 let. Ko pa so po drugi bitki na Kosovem pridrli Turki tudi v Hercegovino, so odpeljali truplo v Beograd, tam ga je neki turški paša sežgal na Vračaru, to so brda nad Beogradom. Na onem mestu zidajo sedaj cerkev in samostan.

Nadškof Sava je bil pozneje proglašen od pravoslavne cerkve za svetnika ter je tudi patron šolske mladine, kakor pri nas sv. Alojzij. Ako se kdo posebno odlikuje po svojih delih v naši državi, mu podeli kralj v znak priznanja „Red svetega Save.“

Srečko Vittori.

Sveti Sava in dva bogatina.

K svetemu Savi prideta nekoč dva bogata trgovca pa mu rečeta: „Sveti škof! Bogata sva in imava vsega dovolj. Delala in trudila sva se, pa naju je Bog blagoslovil s posvetnim blagom. Znano nama je, da preide tudi to najino bogastvo kakor vse na svetu. Ker pa bi rada za časa najinega življenja s pridobljenim si bogastvom storila kako dobro delo, sva prišla k tebi, presvetli škof, da nama svetuješ in poveš, katera so najboljša dobra dela.“ Sveti Sava odvrne na to: „Nočem vama sedaj tega razkladati, toda idita po svetu in

opravljajta dobra dela. Po treh letih se vrnita, in takrat vama povem, ali sta storila dobro ali ne."

Bogatina sta poslušala svetega Savo. Vzela sta s seboj mnogo denarja ter se odpravila na pot, da opravljata križem sveta dobra dela. Da pa se ne bi kje na potu srečala, krene vsak na drugo stran: eden proti izhodu, drugi na sever...

Tako sta potovala po svetu in izvrševala vsak na svoj način dobra dela med ljudstvom, kamor ju je zanesla pot.

Po treh letih se vrneta in stopita takoj pred svetega Savo, da mu sporočita, kje sta bila in kaj sta vse delala v treh letih.

„Kaj si ti storil dobrega?“ vpraša sveti Sava starejšega trgovca. Ta pripoveduje: „Sveti škof! Cela tri leta sem potoval po svetu, in sem za svoj denar zgradil tri velike cerkve, tri šole, tri studence, tri gostilne, tri mostove, tri ladje in tri bolnice. Vsaki cerkvi sem kupil po tri zvonove, vsaki šoli sem plačal tri učitelje in vsaki bolnici po tri zdravnike.“

Sveti Sava reče na to: „Lepa so tvoja dela: cerkev je treba, da v njih ljudje častijo Bogá, šol je treba, da se uče v njih otroci vsega, kar je dobro in blago, studenci so potrebni, da se iz njih žejni napijejo zdrave in čiste vode, gostilne so potrebne, da se v njih okrepčajo trudni in lačni popotniki, mostovi so potrebni, da se ljudje ne mučijo po globokih rekah, ladje so potrebne, da prenesó popotnike preko velikih vod, bolnice so potrebne, da se v njih

zdravijo bolniki, zvonovi so potrebni, da razglašajo službo božjo in vabijo vernike v cerkev, učitelji so potrebni, da navajajo deco k delu, poštenju in znanju, zdravniki so potrebni, da čuvajo narodno zdravje in narodno življenje.“

Nato se obrne sveti Sava k mlajšemu trgovcu in ga vpraša: „A kaj si ti storil v teh treh letih?“

Mlajši trgovec pripoveduje: „Sveti škof! Glej, vse ti naštejem po vrsti. Ko sem prišel v prvo vas, je neki mož z voli in vozom obtičal v blatu, pomagati sem mu, da je izpeljal. V drugi vasi se je nekemu vaščanu užgala hiša. Ko bi mene ne bilo, bi zgorela on in njegova družina. V tretji vasi sem potegnil malo dete izpred voza, ki bi ga sicer povozil. V četrti vasi sem skrbel sedem dni in sedem noči za siromašnega bolnika, ki ni imel nikogar razun dveh malih otročičev. V peti vasi sem rešil iz vodnjaka dete, ki bi isti hip utonilo. V šesti vasi sem pregnal razbojnike izpred hiše velikega bogatina. V sedmi vasi sem vcepil in zasadil poleg pota tri lepe in plemenite hruške. V osmi vasi sem obrnil slabega pred močnim, ki ga je hotel ubiti. V deveti vasi sem popravil zapuščen studenec poleg velike ceste. V deseti vasi sem nahranil ubogega starca in mu povrhu dal še svoj plašč in svoje opanke. V enajsti vasi sem pokazal tujcu pot v bližnje mesto. V dvanajsti vasi sem našel in dal polno možnjo denarja človeku, ki jo je bil izgubil in to prav onemu človeku, ki me prejšnji večer ni hotel prenočiti. Nazadnje sem razdelil v nekem me-

stu revežem ves svoj denar, ki sem ga bil s seboj vzel, da sem prišel domov brez novčiča v žepu.“

Razveseli se sv. Sava zaradi tolikih dobrih del mlajšega trgovca, ga objame, poljubi in reče: „Bodi mi zdrav, sinko, in da bi imel veliko srečo! Dobra dela moreš izvrševati z denarjem, pa tudi z dejanjem. Toda dobra dela, ki jih storiš s svojim trdom, so več vredna kot ona, ki jih storiš s svojim denarjem. Tvoja dela so torej boljša od tvojega tovariša.“

Iz »Ptujskega lista« l. 1922.

Bajka o snegu.

Zemlja vsa oledenela,
je odeje zaželela,
da rastlinicam kali
v zimi ogrnila bi.

Angelci Boga prosili,
naj se zemljice usmili,
Bog usliši njih prošnjó,
da odejo zemlji stko.

Angelci so premišljali,
kakšno bi odejo stkali:
črno volno izbero,
da bo zemlji bolj gorko.

Bogec z njimi se pošali:
 „Slabo barvo ste izbrali –
 kdo poslušal bo ta jok
 vseh preplašenih otrok!“

Angelci se tega zbali,
 belo barvo snegu dali
 in nasuli ga dovolj
 da bo zemlji gorko bolj

Nezadovoljna snežinka.

⟨Zimska pravljica.⟩

Bila je nekoč majhna, nežna snežinka. Bila je tako nežna in lahka kakor puh in lesketala se je kakor čisto srebro. Priletela je s tisoč drugimi sestricami z neba na zemljo in sicer naravnost v neko veliko mesto. O, kako se je čudila, ko je zagledala tukaj mnogo krasnih hiš, in kakó se je veselila, da je mogla letati visoko do dimnikov in zopet navzdol do cest in ulic – in da je mogla kukati skozi velika okna mestnih hiš, kjer je bilo videti toliko lepega in zanimivega. Aj, to je bilo veselje!

Snežinka je plesala in rajala kakor besna po ulicah in vedno je zagledala kaj novega.

In ker je bila zima, ko so dnevi tako kratki,

se je začelo mračiti. Snežinka pa je letala še sama okrog, zakaj njene sestrice, ki so priletele z njo z neba, so ležale že vse mirno po drevju, na strehah in po cestah in so pokrivalo s svojo bleščečo belo obleko vso zemljo. Kako tudi ne bi? Saj so se utrudile od dolgega rajanja ves božji dan po mrzlem zraku. Klicale so sicer našo snežinko, češ, naj leže k njim, toda ta je bila svojeglavna in nezadovoljna in nikjer ji ni ugajalo, kjer so počivale njene sestrice. Tu ji je bilo predolgočasno, tam pretemno, najmanj pa ji je ugajalo na strehah pri sajastih dimnikih.

Na svojem potovanju z neba je zagledala velik zvonik z zlatim, bleščečim jabolkom. Na tem jabolku je hotela ostati in nikjer drugod.

Razveselila se je svoje pametne misli in zasmehovala je svoje sestrice, ker so bile tako neumne, da so ležale na zemlji, kjer je postajalo vedno bolj temno, medtem ko bo ona sedela visoko zgoraj na zlatem jabolku, ki se je v mesečini svetilo in lesketalo.

Medtem se je docela znočilo in naša snežinka je postala trudna, in ko je mislila na to, kako visoko bo morala še leteti, ji je postalo nekako tesno pri srcu. Toda, ker si je vtepla v glavo, da prenoči ondi zgoraj na zlatem jabolku, zbere vse svoje moči in začne leteti visoko, visoko vedno više in više.

Že je bila visoko nad dimniki in pod seboj je videla bleščati se belo obleko svojih sestic —

toda začela je pešati, vedno počasneje se je dvigala kvišku, moči so jo začele zapuščati, zakaj ves božji dan se je ob letanju utrudila.

Zdaj je priletela čez vrhe drevoreda, ki ga je po dnevu videla, in ob koncu tega drevoreda je stala, lepa cerkev z velikimi okni in z visokim zvonikom, ki je imel v vrhu zlato jabolko. Toda daleč je še do vrha tega zvonika in do zlatega jabolka.

Snežinka je pešala in pešala ter postajala vedno slabejša. A letela je vendar naprej in naprej, zakaj zlato jabolko, ki se je lesketalo v mesečini, mora in hoče na vsak način doseči. Tako velika je bila snežinkina želja, da niti čutila ni, da ne leti več kvišku, marveč da pada vedno nižje in nižje.

Zdaj jo je zadela kazen za njeno trmo in nezadovoljnost. Naenkrat zasliši pod seboj šumenje vode — bila je nad veliko reko, ki jo je tudi že podnevi videla. Ker ni imela več moči, da bi preletela reko, je padla v vodo in ondi utonila.

Takšen je bil konec nezadovoljne snežinke.

Poslov. Ratislav.

Pravljica o palčku.

Živela sta svoje dni mož in žena, ki pa nista imela nobenega otroka, čeprav sta zanj vedno Boga prosila.

Nekoč je mož vzdihnil: „Oh, ko bi vendar imel sinka, pa četudi bi ne bil večji od palca!“ In

glej, prošnja se mu je izpolnila: dobil je sinčka, velikega kakor palec na roki. Ta sinček – imenovali so ga kratkomalo Palček – pa je bil silno razposajen. Skakal je po mizah, stolih in stenah, da sta se starša resno bala, da bi kje padel in se ubil.

Nekoč je bil oče na polju, mati pa je doma umetala maslo. Tedaj je začel Palček klicati: „Mama, mama, jaz ponesem ati* zmetke na njivo!“

„Ah, saj te je komaj za palec“, je rekla mati, „kako pa hočeš nesti steklenico?“

„Samo priveži me z robcem k steklenici“, svetuje mali porednež, „potem se že privalim k atku na polje.“ Mati stori, kakor ji je svetoval Palček, in ta se odpravi na pot. Že oddaleč je vpil: „Ata, ata, pinjeno mleko ti nesem!“ Oče se ozira okrog, a nikogar ne opazi. Kar se mu prikotali steklenica z razposajencem pod noge. Kakó se je oče začudil!

„Medtem, ko boš južinal, ata“, pravi Palček očetu, „bom jaz zate oral.“

„Kako pa hočeš orati, ko si komaj tolik kakor moj palec?“

Deček pa pravi: „Nič ne dè, posadi me enemu konju v uho!“ In oče je posadil Palčka konju v uho. Deček je vpil in vreščal: „Hi, hot!“ in konja sta lepo stopala po oranici. Tačas se pripelje ondi mimo bogata gospa v lepem vozu. Sliši, da nekdo na konju vpije in z njima orje, toda ne vidi pri konjih nikogar.

*> ati = očetu.

Vpraša kmeta, ki je sedel pri južini, kdo tako vrešči. „To je moj dečko, odgovori mož, „ta ni večji od mojega palca in sedi v konjskem ušesu.“ Gospé je palček ugajal in hotela ga je od očeta kupiti, on pa ga ni hotel prodati.

Toda gospa je rekla: „Dam ti zanj sto cekinov in povrhu še mladega konja!“ In oče je Palčka prodal. Gospa ga je vzela k sebi na voz in se z njim odpeljala.

Dospela sta v velik gozd. Palček je zasledil v vozu mišjo luknjo ter skozi njo smuknil z voza, pa si začel graditi dom. Ali noč ga prehití. Neda=leč od doma je truden zadremal. In bila je trda tema, da bi mogla ob nji viseti sekira.

Mogoče, da je deček od mišje luknje po mišje dišal: pritekla je mačka, Palčka povohala in ham, ham! pohlastala ga je, misleča, da je miška.

Zjutraj se deček prebudi v mačjem želodcu, a kakó se prestraši, ker je okrog njega sama tema. Mačka je lokala juho, takrat se začne Palček v mačjem želodcu dreti: „Čegava je polívka, moja ali tvoja?“ Ljudje so mislili, da je sam bognasvaruj obsedel mačko, pa so jo ubili in vrgli čreva za škeđenj. Ponoči pa se priklati od nekod volk in požré drobovje. Palček je bil sedaj še v večjem strahu. A bil je prevejan in je nagovarjal volka, naj gre k očetu po klobase. Volk se je dal pregovoriti, češ: „To bo pojedina!“

S težavo se je prerinil skozi lino v klet, kjer so visele klobase. Najedel se je tako, da ni mogel

iz kleti, ker mu je postal trebuh preobilan. Sedaj je Palček tako hreščal in vreščal, da bi se lahko zidanica podrla: „Ata, mama! Tukaj je volk! Ata, mama! Volk je tu!“ Oba starša sta pridirjala, oče je s cepcem potolkel volka, mati pa mu je razparala trebuh in Palček je veselo smuknil na dan uprav materi na kuhinjski nož. To je bilo v veselje vsem trem!

Palčku pa se ni hotelo več po svetu, kjer je toliko pretrpel. Gledal je, kje bi očetu in materi pomagal.

Ko je dopolnil Palček sedmo leto, sta ga dala starša krojaču, da bi se naučil krojaštva. Tu je prebil leto in dan, ali njemu ni ugajalo pri krojaču, ker je dobival premalo jesti. Sklenil je, da poskuša drugod svojo srečo. Preden je odšel, je naročil krojačevi ženi, naj mu vsaj zadnji dan kaj dobrega skuha. Krojačeva žena sicer to obljubi, toda Palček se ni zanesel na njo. Zato je šel, ko se je kosilo kuhalo, v kuhinjo gledat, ali se ni gospodinja zlagala.

Ker je bil zelo majhen, zato je moral stopiti na rob lonca, ako je hotel vanj videti. Tedaj pa ga je sopara, ki je puhtela iz lonca, vzela s seboj in ga odnesla skozi dimnik. Nekaj sto korakov od krojačevih je padel na tla.

Veselo je stopical dalje in brez strahú potoval v temno noč. Prispe v hosto ter upehan sede pod veliko gobo pa zaspi. A ni trpelo dolgo, pa pride krojač od šivanja in utrujen sede prav na Palčka. Ta pa začne vpiti: „Vstani takoj, sicer te

s šilom zabodem!“ Naš krojaček — bojazljiv kakor vsi šivankarji — jo je brž odkuril, dečko pa je mirno spal dalje.

Čez nekoliko časa pa pridejo tam mimo razbojniki. Eden sede na glivo, pod katero je spal Palček. „Vstani, sicer te ubijem!“ zavpije Palček. Razbojniki — bili so trije — so pričeli okrog iskati, pa niso nikogar našli, dokler ni Palček enega potegnil za hlačnico, rekoč: „Nikar me ne poходи!“ Sedaj so ga zapazili in rekli: „No, prav tebe bi mi potrebovali. Že smo na gradu poskušali krasti, pa je bilo vse zaklenjeno. Ti pa lahko zlezeš skozi ključavnično luknjo v grad.“

„Pa naj bo“, reče Palček in odide z njimi. Dospeli so h gradu. Kot bi trenil je bil Palček na zidu. Iskal je razpoko, skozi katero bi mogel zlesti. Sreča mu je bila mila, da jo je slednjič ugledal in zlezel v grad. Čez trenutek se je zaslišal žvenk in cvenk in nametal jim je mnogo tolarjev doli. To so zaslišali tudi stanovalci gradu in so prihiteli v čumnato. Tu pa so se plaho ozirali naokrog, pa niso nikogar opazili. Že so se mislili vrniti, a Palček se ni mogel ubrantti smehú, zato se je začel glasno hehetati. Služabniki so hitro tekli v oni kot, odkoder se je slišal krohot, toda Palček je bil že v drugem kótu. Tako so se nekoliko časa preganjali, dokler posli niso odšli, misleč, da straši. Palček je tedaj zmetal še ostanke skozi okno in zlezel doli.

Idoč mimo kleti so se razbojniki ustavili in ugibali, kako bi iz nje povlekli nekaj hlebov sira.

„Jaz vam pomagam“, se oglasi palček in se splazi v shrambo. Tu je začel vpiti: „Kakšne hočete, oglate ali okrogle?“ Tatje odgovore: „Vzemi, kakršni so tam, a bodi tiho!“ A Palček ni nehal vpiti. Nato so prišli ljudje ter so odpodili kradljivce.

Palček se je izkobacal iz shrambe in stopal naprej. Še ponoči je sredi gozda naletel na dvor. Ta je bil last roparjev. Pred vrati spleza v skedenj, se zlekne na seno in zaspi. Zarana pride hči po krmo in zagradi prav oni kup, kjer je ležal Palček. „Klicanje ne pomaga“, si misli Palček in se zavije v široko lepenje. Krava ga z lepenjem vred pogoltne.

Sedaj je začel Palček v kravi krič in vik. Ko je prišla dekla molst, je kričal: „Čigavo je mleko – moje ali tvoje?“ Dekla se je prestrašila in zbežala v sobo, kričé, da je sam hudobec obsedel kravo in tam razsaja.

Gospodinja je dejala: „Kaj se tebi ne zdi“, ter odšla sama molst. Vsi so odhiteli za njo v hlev. Pa zopet so slišali: „Čigavo je mleko, moje ali tvoje? Čigavo je mleko, moje ali tvoje?“

Nato so kravo zaklali in vrgli drobovino na gnoj. Meso pa so pojedli, toda vsled tega so umrli. Ukradena krava jim je prinesla smrt.

Drobovino je požrl volk. Palčka je bilo strah. Ko je tekel volk po polju, da bi ugrabil ovčarju jagnje, je Palček že od daleč kričal: „Pastir, volk gre, čuvaj svoje ovce!“

„Ali mi pojdeš iz želodca, ti nepridiprav!“ je zmerjal volk Palčka in urno pobegnil. „Seveda ho-

čem," je odvrnil Palček, toda na repu me moraš prinesiti k mojemu atku."

"Tega ne utegnem," je zarenčal volk in dirjal na drugi travnik, kjer se je pasla čreda telet.

"Kravarica, kravarica!" je klical Palček že od daleč, "Volk gre nad teličke, volk gre nad teličke."

Volk je moral iznova pobegniti in je tulil: "Preklicani frkolin, ali mi zlezeš iz želodca!" Deček odgovori: "Poprej ne, dokler me na repu ne deneš našemu atku."

Ker je bil volk neznansko gladen in sestradan, mu to obljubi. Palček sede volku na rep. Ko pa sta prišla k očetu na polje, je Palček začel vpiti: "Očka, ubij volka, očka, ubij volka!"

In oče je ubil volka in na nesrečo tudi Palčka in tako je te povesti konec.

Lužiškosrbska narodna.

Pes — človeku najbolj zvesta in vdana žival.

Poleg konja je pes gotovo najzvestejša in človeku najbolj vdana žival. — Ameriški listi in za njimi tudi nekateri domači časniki so nedavno poročali o sledečem dogodku. Nosil je naslov: "Pes — rešitelj." Glasi se pa: Ob priliki viharjev, ki so nedavno divjali na morju, so valovi vrgli neko ladjo

v pečine, kjer se je tako pokvarila, da je bilo nemogoče, nastalo škodo popraviti. Edina rešitev so bili še rešilni čolni, toda kako dospeti ž njimi ob tako razburkanem morju na suho?

Poskušali so na vse načine, toda vsi poskusi so se izjalovili. Končno se je štirim možem vendarle posrečilo, da so z rešilnim čolnom dospeli na obalo. Može so sedaj vzeli vrv, ki je bila pritrjena na ladji, hoteč na ta način rešiti drugega za drugim vse potnike.

Toda ravno ko so stopili na suho zemljo, je pridrvel visok val in jim odplavil vrv iz rok. Kaj storiti sedaj?

Rešilnega čolna ni bilo nobenega več na razpolago in zdelo se je, da potnikov in posadke ni mogoče več rešiti.

Tedaj pa je šinila kapetanu rešilna misel v glavo. Na ladji je imel več psov novofundlandcev. Izbral je enega izmed njih — največjega in najzvestejšega, potegnil v morju plavajoči konec vrvi na krov in ga privezal psu na ovratni pas. Komaj je pes začutil vrv okrog vratu, je takoj planil veselo cvileč v valove, kakor bi slutil usodepolno pomembnost svojega poslanstva. Vzlic temu, da ladja ni bila mnogo oddaljena od obale, se je pogumni pes boril dobre tričetrtr ure z valovi in več kakor enkrat se je zdelo, da bo razumna žival podlegla divjajočemu elementu. Ali končno je vendarle zmaga njegova vstrajnost in pes je srečno dosegel

suho zemljo, kjer so ga sprejeli mornarji, ki so se poprej rešili v čolnu.

Mornarji so konec vrvi pritrdili na skale in rešilno delo se je pričelo. Z največjimi napori se jim je posrečilo, spraviti potnike na varno, in za njimi so se po vrsti spustili na obalo tudi kapetan, ladje in njegovi mornarji. Vsakega posameznega rešenca, ki je stopil na suho, je sprejel zvesti pes z veselim lajanjem. Hvaležnost vseh potnikov kakor tudi mornarjev do psa je bila nepopisna. Nekateri so ponujali kapetanu, lastniku psa, velike vsote, če jim prepusti žival. Toda kapetan se ni dal preprostiti. Neki bogat Američan, ki je bil med potniki, mu je podaril vsoto 25.000 dolarjev z izrecnim pogojem, da naj porabi njene obresti za vzdrževanje psa. —

* * *

Prečitavši zgoraj navedeno časniško poročilo o zvestobi in pogumu novofundlandskega psa, sem se spomnil na povest, ki sem jo svoječasno nekje čital. Naj jo uvrstim kot dodatek k zgoraj opisanemu dogodku. Dajmo povesti naslov

Zvesti koder.

Trgovec, ki je na sejmu prodal mnogo blaga in dobil zanj veliko vsoto denarja, jaše proti večeru domov. Spremlja ga njegov beli koder. Denar je spravil trgovec v žep potnega plašča, plašč trdno povil ter ga zadaj za sedlom z jermenjem privezal na konja.

Počasi pa se poveze zrahljajo in plašč z denarjem vred pade na tla, ne da bi bil to zapazil trgovec. Pač pa je videl pes, kako je smuknil plašč s konja na tla. Hitro ga je prijel z zobmi, da bi ga nesel za svojim gospodarjem, toda plašč je bil pretežek. Ko še nekoliko časa teka okrog plašča in cvili, zdirja za gospodarjem ter začne dospevši do njega, glasno lajati, se spenjati ter skakati na konja.

Gospodar ga skuša z rezkim zavračanjem pomiriti ter odpoditi od konja. A vse nič ne pomaga.

Zdaj vzame trgovec bič in močno udriha po kodru. Toda pes se ne pomiri. Konju skače na gobec in ga grize v nos.

Gospodar misli, da je pes osteklel. Nato seže — sicer s težkim srcem — po samokresu in ga sproži na psa. Pes, težko ranjen, preneha lajati, potem se pa obrne in leze s povešeno glavo počasi po cesti nazaj.

Trgovec na konju se ozre, da bi videl, kaj pes dela. Pri tej priliki pa zapazi, da je izgubil potni plašč. Hitro krene s konjem v smer, kjer bi moral ležati izgubljeni plašč.

Kmalu ga najde. Poleg plašča pa je ležal zvesti koder.

Ko je trgovec stopil s konja, da pobere plašč, začne dobra žival, zagledavši svojega gospodarja, mahljati z repom in mu lizati roko. Za nekaj minut obnemore, zatisne oči in preneha dihati.

Božično drevesce.

„Uj, kako brije burja skozi gozd“, je tožila smrečica in bridko zaplakala. „Vsa druga drevesa spe in ne čutijo mraza na svojih golih vejah, ker se jih ne oklepa mrzli sneg – le jaz moram nositi težko breme, ki mi ga je naložila neusmiljena zima. Bilo bi to vse drugače, ako bi tudi jaz odložila jeseni svoje bodičje, kakor so to storili hrasti, bukve, breze in razna druga drevesa.“ Od mraza otrplo drevesce zaspi pri teh besedah. A ko se prebudi, gleda začudeno okrog sebe, kajti zdaj ni več stalo v gozdu poleg svojih tovarišic, temveč v topli sobi in bilo je bogato okrašeno z bleščečimi lučicami, s pisanimi trakovi in z zlatimi nitmi. Veseli otroci so sedeli pod njegovimi zelenimi vejami in peli so lepe božične pesmi. Bili so zelo veseli mnogih krasnih darov, ki jim jih je prinesel ljubi Jezušček. Pri tem pa so hvalili in poveličevali smreko, ki je pozimi lepša kakor druga drevesa spomladi in poleti. –

„O kako sem vesela“, pravi sedaj smrečica, „da nisem jeseni odložila svojega iglovja, saj je vendar neizrečeno blaženo, ako osrečimo druge.“ Zdaj so zapeli otroci zopet lepo pesmico o zeleni smrečici.

Ta pa se je čutila neizmerno srečno in zadovoljno ob zavesti, da je postalo tako krasno božično drevesce.

Poslovenil K.

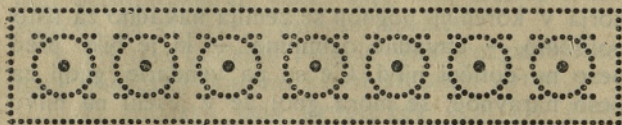
Pravljica o postanku peščene zemlje:

Takrat, ko je gospod Bog porazdelil med naše pradede zemljo, je bila vsa od Njega blagoslovljena in rodovitna. Toda ljudje na njej niso dobro gospodarili. Preveč so se zanašali na njeno rodovitnost. Zaraditega se je ljubi Bog razjezil ter posul del našega polja s peskom. „Škoda“, je rekel pravični Bog, „da imate toliko dobre zemlje, pa je ne znate izkoristiti. Učite se najprej na tem dobro gospodariti, kar vam pustim, in ako bodo moje besede koristile, si boste polagoma tudi pesek znali uravnati, da boste imeli korist od njega.“

Tako je torej prišla peščena zemlja ali peščenica na ta svet. Dolgo časa je naši pradedje niso znali obrniti v svojo korist. Toda grenka sila, ta modra učiteljica sveta, jim je končno vendarle dala migljaj, da so spoznali nprav in lastnosti peščene zemlje ter našli sredstva, s katerimi so ukrotili trmoglavost puste peščenice tako, da lahko rečemo, da dandanes ni več mnogo slabe zemlje, pač pa še precej slabih kmetovalcev, ki s svojo peščeno zemljo ne znajo prav ravnati.

— S. —

Poučne črtice.

Sladkor.

Spisal † profesor *Janez Koprivnik*.

Črešnje, hruške, nekatera jabolka, marelice, breskve, slive, rožiči, fige, gozdne jagode, vinske jagode so sladke. Odkod pa imajo svojo sladkobo? Od sladkorja, ki je raztopljen v njihovem soku. Tudi med ali strd ima svojo slastno sladkobo od sladkorja. Sploh je sladkor v naravi jako razširjen. V velikem pa ga dobivamo samo iz dveh rastlin, iz sladkorne pese in iz sladkornega trstja.

1. Sladkorna pesa.

Sladkorna pesa mora imeti stožen ali hruški podobno, celo, nerazdeljeno korenino, tanke stranske koreninice in malo ščavje, biti mora bele barve in ne sme siliti in gledati iz tal. Najboljše vrste so: šleška, moravska, imperijalska, kvedlinburška in francoska ali Vilmorenova.

Sladkorna pesa zahteva toplo, zavarovano lego in ilnato ali laporno zemljo, ki mora biti 30–55 cm globoko zrahljana in dobro prenojena. Ker sveži, nesprhneli gnoj zadržava razvijanje slad-

korja v korenini. pognoji se zemlja navadno za tisto poljščino — navadno ozimnino — ki je bila pred peso na dotični njivi. Če se pa vendarle gnoji za peso naravnoč, se mora gnoj že v jeseni na njivo navoziti in takoj podorati.

Seje se sladkorna pesa spomladi meseca aprila in sicer v posebno sejalnico v vrste. Kmalu potem, ko je pribodla iz tal, se prvokrat okoplje in razredči. Prvemu okopovanju sledijo še tri do štiri druga. Naposled se pesa malo osiplje. Pulijo in spravljajo jo v času naše trgatve, torej sredi meseca oktobra.

Iz zemlje izpuljena pesa se očisti prsti, odreže se ji glava s ščavjem in postrijejo se ji korenice. Takšna se odda takoj v tovarno, ali pa ostane še nekoliko časa v kupih na njivi. Na enem hektarju se je pridelala 230—300, izjemno do 400 q. (meterskih stotov).

V tovarni se pesa najprej skrbno otrebi in opere, potem pa na platiče zreže ali pa čisto na drobno zmelje ali zmane. Sok, v katerem je sladkor, dobijo iz brozge v stiskalnicah, ki silno stiskajo, iz platičev pa z vodo, ki polagoma izpere in izluži iz stanic sladkorni sok.

V sladkorni pesi je do 96% sladkornega soka, do 4% pa drugih snovi. V sladkornem soku samem, ki se je dobil iz pese, se nahaja 9—17% sladkorja, 91—83% pa vode.

Sladkorni sok se sedaj s pridejanim apnenim mlekom prekuha, nato pa skozi koščeno oglje precedi in očisti. Z večkratnim oparivanjem in precejanjem skozi koščeno oglje se potem zgosti do sladkorja samega, kateri se naposled izloči iz vode v zrnatih kristalih. To je presni, po barvi rjavkast sladkor. Iz njega se dobi, ako se le-ta zvari in še

bolj očisti (rafinira), kakor sneg beli, drobno zrnati stožčev ali očiščen (rafiniran) sladkor.

Pri tem čiščenju odpade neka brozgasto=sluznata sladkorna tvarina, kateri se pravi sirup.

Iz zrnatega dela sirupovega dobivajo zrnati sladkor, iz sluznatega, ki je pa moral prej zavreti, vinski cvet ali spirit.

Kandis=sladkor ali rumeni sladkor na nitih v lepih kristalih nastane, ako se v bakrenastih kotlih, ki se dadó trdno pokriti, in v katerih so napete niti, segreje zgoščen sladkorni sok. Kristali se obesijo na niti, ki so jim opora. — Način, kako se dobiva in se sploh more dobiti iz sladkorne pese sladkor, poznamo šele kakih 150 let. Največ sladkorne pese se pridelava na Češkem in Moravskem (torej na Čehoslovaškem); tam je tudi največ sladkornih tovaren.*)

2. Sladkorni trst.

Sladkorni trst je podoben našemu, ob potokih in ribnikih se nahajočem trstu, samo da je večji in močnejši. Debel je 3–5 cm, visok pa 3–5 m. Steblo, ali pravzaprav bilka je kolenčasta in nosi na vrhu veliko in gosto lat drobnega cvetja. V sredi ima debel stržen, ki je ves napolnjen s sladkornim sokom.

Preden se bilke popolnoma razcvetejo, se razsekajo na kaka 2 m dolge kose, in če je treba, ogulijo listja. Kosi pridejo med vrteče se železne valjarje, kjer se iztisne iz njihovega stržena sladkorni sok, v katerem je 18–22% sladkorja. Da se kalni sok sčisti, se mu prilije apnenega mleka.

Nadaljno postopanje s sokom je slično kakor

*) V Jugoslaviji imajo ti=le kraji sladkorne tovarne: 1. Osjek, 2. Veliki Bečkerek, 3. Vrbas, 4. Červenka, 5. Ču=prija. (Urednikova opomba).

pri soku sladkorne pese, samo da je nekoliko bolj preprosto. Iz zgoščenega soka dobivajo kandis-sladkor, iz povretega sirupa pristni rum, s suhimi ostanki bilke pa kurijo. Sladkorni trst zahteva toplo ali vsaj precej toplo podnebje in vlažna tla. Doma je v južni Aziji, kjer že okrog 2000 let dobivajo iz njegovega soka sladkor. Dandanes je razširjen sladkorni trst po južni Evropi, po vseh toplih in toplejših krajih Azije, Afrike in Amerike ter po otokih toplega in toplejšega podnebja, kjer so tla, kakršna zahteva ta rastlina.

V 12. stoletju so prenesli sladkorni trst Arabci v Egipt in ga razširili po grških otokih, po Siciliji in južni Španiji. Španci so ga v 16. stoletju zanesli na otok Madejra in na Kanarske otoke, pozneje tudi v Ameriko. Na Kanarskih otokih so dobivali pozneje toliko sladkorja, da so preskrbeli ž njim od tam vso Evropo.

Sadi se sladkorni trst v velikih trstnjakih ali plantažah, nasad trpi 30 let. Za sadike se rabi mladje, ki raste poleg glavnega stebila iz korenine.

V sedanjem času pride na leto na trg okrog 2000 milijonov kilogramov sladkorja, ki se je dobil iz sladkornega trstja.

3. Korist in uporaba sladkorja.

Sladkor se rabi na razne načine: v zdravilstvu, doma v gospodinjstvu in v sladličarnah. Po nekaterih otokih Tihega morja se tamkašnji prebivalci s sladkornim sokom hranijo, v Zapadni Indiji se zamorci v času, ko spravljajo sladkorno trstje in dobivajo iz njega sladkor, zredijo.

Sladkor človeku ni samo prijeten, ampak mu je tudi zdrav. Kdor pa ga uživa preveč, temu okisa želodec in pokvari zobe, ker se redi v njegovi raztopini v ustih neka glivica, ki zobe razjeda

in polagoma razjé. Sladkor lizati je torej za zobe škodljivo.

Namesto sladkorja se že od nekdanj rabi čebelni med, v novejšem času tudi saharin. Med je človek mnogo prej poznal ko sladkor, torej ga je tudi dosti prej rabil. Grki in Rimljani so sladili jedi z medom, stari Slovani so delali iz njega medicó.

Čebelni med je zdrav in kjerkoli se more rabiti namesto sladkorja, naj se le rabi, tudi v kavi, ako ga je dovolj na razpolago. —

Saharin tvori drobne kristale. Prodajajo ga v prah zdrobljenega v majhnih okroglih in ploščatih zavitkih. Prah je bel kakor sneg. Saharin se v vodi slabo topi, lažje v vinskem cvetu in etru. V kristalih je saharin 500 krat slajši od trstnega sladkorja. Dve ploščici, katerih nobena ni večja od kapice daljšega žreblja, zaležeta za tri sladkorne kocke. Saharin je neprebaven, gre torej neizpremenjen skozi človeško telo. S saharinom sladijo pivovarne, sladčičarji in izdelovalci likerjev (sladkega žganja), limonad in konzerv. Uporabljajo ga kot sladilo sladkosečniki ali diabetiki (ljudje, ki imajo sladkorno bolezen), ker ne smejo uživati sladkorja.

Uvažanje in navadno prodajanje saharina je pri nas strogo prepovedano. Le bolniki ga dobé v lekarni na zdravnikovo nakaznico ali recept. Saharin dobivajo iz grdega in smrdljivega katrana ali tera.

4. Urednikova pripomba.

Pazljivi čitatelji stare »Zabavne knjižnice«, ki v poedinah zvezkih niso prezrli poglavja »Poučne črtice«, so našli v mnogih zvezkih jako poučne in zanimive sestavke iz prirodoznanja, kakor »Kaj pripoveduje osa«, »Leska«, »Kresnice«, »Sirotica ali

mačeha« in še druge. Pri vseh teh črticah je pripisano ime Janez Koprivnik, v dokaz, da je navedene članke napisal omenjeni pisatelj. Kdo je ali kdo je bil Janez Koprivnik? Po poklicu je bil profesor ali srednješolski učitelj v Mariboru ter je ondi svoječasno pripravljajl stotine in stotine mlade-

Koprivnik

ničev za učiteljski poklic; tudi urednik »Zab. knj.« je bil njegov učenec. Poleg dolžnosti, ki mu jih je nalagala njegova služba kot profesor učiteljišča, je izvrševal Koprivnik še druge posle, zlasti se je odlikoval kot pisatelj prirodopisne stroke. Napisal je

nebroj člankov v razne liste, poleg tega pa še tudi obširne knjige n. pr. »Umni vrtnar«, »Gluhomuteč«, »Šolski vrt« itd. Zeló zanimivo in obširno delo Koprivnikovo je tudi »Pohorje«, ki je izhajalo v listu »Planinski vestnik« ter izšlo pred kratkim v posebni knjigi.

Profesor Koprivnik je bil rojen leta 1849. pri Sv. Kungoti na Pohorju, umrl pa je leta 1912. v Mariboru.

Ker se je pokojni profesor Koprivnik kot zvest sotrudnik »Zab. knj.« zeló zanimal za njeni razvoj in je še nekoliko tednov pred svojo smrtjo poslal podpisanemu uredniku tri zeló zanimive članke („Sladkor“, „Kava in kavovec“ in „O življenju metuljev“), ki izidejo po vrsti v „Novi Zab. knjižnici“, zato si urednik šteje v dolžnost, da se tega svojega sotrudnika na tem mestu hvaležno spominja in poleg njegovega članka „Sladkor“ objavlja tudi njegovo sliko.

Pregovori, izreki, pametnice.

- * Učenost brez čednosti je cvet brez sadú.
- * Kdor nikdar stradal ni, ne ve, kako lačnemu kruhek diši.
- * Imeniten stan, pa visoka čast je ledena gaz, na kateri človeku rado izpodleti.
- * Železo rja sne, lenoba pa mlado teló, ako praznuje.
- * Bog ena vrata zapira, pa sto drugiñ odpira.
- * Preveč medena potica zobe skrha, presladek človek rad ogoljufa.

- * Največja nesreča je ta, če kdo sovražnike svoje za prijatelje ima.
- * Ves svet je šola modrosti, zgodbe sveta so najboljše knjiga življenja.
- * Kdor se koristnega dela izuči, si lahko slamo v seno izpremeni.
- * Trikrat preseliti se, ali enkrat pogoreti.
- * Kdor sadno drevje sadi, za svojo hišo denar na obresti nalaga.
- * Pri učenju ne posnemaj raka, ampak čebela naj ti bo za zgled.
- * Uči se v mladosti, da se ne boš kesal v starosti!
- * Rosa napaja in poživlja rastline, beseda božja pa krepi in plemeniti naše srce.
- * Vsak stan ima svoje težave, — vsak dan svoje trpljenje.
- * Varčnost je dobra in lepa lastnost, ako ne preide v skopost; a skopuh je grda stvar na svetu.
- * Prava ljubezen do bližnjega je nebeška iskra, ki človeka za vse dobro ogreva, trdna je kakor skala, karkoli na nji sezidaš, stoji trdno in nepremično kakor železo in kremen.

Razne stvari.

Zdravje je prvi in največji dar božji na tem svetu. Po mnenju nekega slovečega zdravnika je tisti človek zdrav, na katerem opazujemo te znake: 1. Enakomerno, počasno in globoko dihanje. 2. počasno, polno in enakomerno utripanje žile. 3. mirno in trdno spanje 4. trajna slast do jedi.

5. redna hoja k človeški potrebi. 6. trajno, zmerno hlapenje (potenje) kože, ako znoj nima neprijetnega duha. 7. enakomerna telesna toplina. 8. vesela narava.

Če se je kdo ožgal, daj na rano mrzlih obkladkov, če opekline ni prehuda. Mehur je treba spodaj odpreti, da voda iz rane odteče. Pri hudih opeklinah treba napraviti obliž ali „žavbo“ iz lane=nega olja, jajčjega beljaka in kisle smetane. Ta obliž se na dan dvakrat menja.

Mrtvo ribo, ki še ni pokvarjena, torej užitna, spoznaš na ta način, da jo denes v vodo. Če se pogrezne na dno ali blizu dna, je dobra in nepokvarjena, če pa plava po vrhu ali le prav malo potone, tedaj je izprijena in zdravju škodljiva.

Kako obvaruješ drevesne kole pred tatovi. Često se prigodi, da hudobni ljudje populijo kole, ki smo jih dali mladim drevesom ob cestah ali na polju za oporo. Tem kradljivcem preprečiš njihovo započetje na ta način, da pri sajenju drevesa — ko si kol že močno zabil v zemljo — pribiješ na spodnjem koncu, (v jami), s par žreblji povprek močno prekljo ali lato. Tako v zemljo spravljenega kola ni mogoče izpuliti, razen, če bi vso zemljo okrog korenin odstranili.

Madeže s klobučinastih klobukov spraviš tako=le: Pomešaj enake dele špirita in salmijakovca in dodeni tej mešanici še nekoliko soli. Namoči v to zmes volneno cunjo ter drgni z njo klobuk.

Kratkočasnice.

Ni se igral.

Nacek pride z opraskanim obrazom in krva=

večim nosom iz šole domov. „Kolikokrat sem ti že prepovedala igrati se s sosedovim Karlekom, tem malopridnežem“, ga karajo mati. — Nacek pa mirno odgovori: „Saj se nisem igral z njim, midva sva se tepla.“

Čudna molitev pred poukom.

Mati vpraša svojega majhnega začetnika, ki je hodil šele nekoliko dni v šolo: „No, Milček, ali ste se že učili kako molitvico?“ — Milček pritrdi ter začne takoj takole moliti: „O Bog, ki slabim rad pomagaš, ozri se milo zdaj na nas, nam daj, da pridno se učimo in tebi služimo vsak čas, amen, sedite, tablice na klop!“

Težko se je odvaditi.

Učiteljica vaške šole pojasnjuje otrokom važnost negovanja zobovja ter pravi: Vsak dan si morate zobe snažiti, da si ohranite dolgo zdrave. Ali imate vsi ščetke za zobe?“ Oglasi se mnogo otrok, da jih nima. — Učiteljica: „Prositi morate starše, da vam vsem kupijo ščetke za zobe.“ Naslednji dan se oglasi majhna deklica ter pravi: „Gospodična, naša mama mi ne kupijo zobne ščetke, ker pravijo, da se naj s tem ne začne, ker se je potem težko odvaditi.“

Bog plačaj!

Po nekaterih krajih je navada, da verniki v cerkvi ob koncu pridige zahvalijo pridigarju z „Bog plačaj!“ za božjo besedo, ki so jo slišali. — Ker je bila Micika pridna, je smela z materjo večkrat v cerkev. Nekega dne, ko se vračata iz cerkve, vpraša deklica mater: „Mama, zakaj pa rekó ljudje v cerkvi, ko pridiga mine „Bog plačaj! Kaj ne, zato, ker so veseli, da se je končala.“

Čudni trgovski potniki.

Neka tvrdka je objavila v časnikih sledeče naznanilo: Za razpečevanje raznega našega olja, firnežev in lakov se iščejo potniki (agenti). Ti so v suhem stanju bleščeči in trdi kakor steklo, nikdar ne pokajo, prodajajo se v vrčkah in steklenicah ter imajo na trebuhu zabeleženo našo tvrdko."

Ribniška.

Bilo je to v oni dobi, ko so imele tudi občine pravico izrekati nad zločinci smrtno obsodbo. Tako so baje tudi Ribničanje obsodili nekega zločinca na smrt na vešalih. Pisali so krvniku ter ga vprašali, koliko bi zahteval, ako pride ter jim zločinca obesi. Krvnik je zahteval sto tolarjev. Ker pa so imeli Ribničanje v občinski blagajni samo petdeset srebrnjakov gotovine, je nasvetoval občinski svetovalec, naj si občina izposodi manjkajočo vsoto. Županu, ki je bil — kakor se to samo ob sebi razume — najmodrejši v občini, pa ni ugajal ta nasvet. „Čemu bi delali dolgove zaradi takega lopova“ je dejal. Izročimo lopovu raje teh 50 tolarjev, ki jih imamo, pa naj se da sam obesiti, kjer se hoče in od kogar se hoče!"

Za modre glave.

Kitica zastavic, rebusov, demantov in raznih drugih zabavnih nalog.

1. Bela njiva, črno seme, modra glava, ki ga seje.

(Papir, črnilo in pisar.)

2. Belo je, sneg ni, črno je, tema ni, dolg rep ima, kaj je to?
<Sraka.>
3. Zakaj teče psiček okoli cerkve?
<Zato, ker neče cerkev okoli nježa.>
4. Kaj je to: Ti imaš, jaz imam, Bog pa nima? <Bratci.>
5. Smuk sem, smuk tja, pa vedno dobro čuva. Kaj je to?
<Zapah pri kisučavnicah.>
6. Kaj je v cerkvi odveč?
<Streha nad prižnico.>
7. Kaj pride črez vodo brez sence? <Glas.>
8. V gozdu je vsekano, domov prinešeno, kuhano, pečeno, še ne pojedeno.
<Špelika pri klobasih.>
9. Sam veselja poskakujem, ljudi razveseljujem, da dostikrat postanem vroč, narobe trti sem v pomoč.
<Lok pri goslih, kol.>

10. Posebnost številke 37.

Ako pomnožiš 37 s 3 ali 6, 9, 12, 15, 18, 21, 24 in 27, dobiš za zmnožek število s tremi enakimi številkami, vsota teh števil pa da število, ki si z njim pomnožil

37. N. pr.

$$37 \times 3 = 111, 1+1+1 = 3$$

$$37 \times 6 = 222, 2+2+2 = 6$$

$$37 \times 18 = 666, 6+6+6 = 18$$

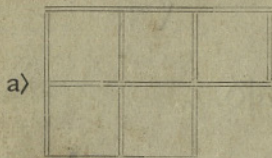
$$37 \times 27 = 999, 9+9+9 = 27.$$

11. Računska igra.

France pravi Tonetu: Misli si kakršnokoli število! <Tone si misli n. pr. 10.> France: Podvoji to število! <20.> Dodeni dobljenemu številu 6 <ali kako drugo število <26.> Odvzemi temu številu polovico! <13.> Zdaj pa odštej od dobljenega števila še ono, ki si si jo najprej mislil! Dobiš 3!

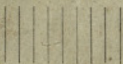
Tone se čudi, kako je mogel France pogoditi ostalo število, ne da bi znal za ono število, ki si jo je Tone najprej mislil. France pa je to lahko pogodil. Ni mu bilo treba nič drugega, nego da je odvil od onega števila, ki ga je dal prišteti, polovico. Če bi n. pr. rekel: Dodeni 16!, bi ostalo nazadnje 8. Poskušaj sam to umetnost in prepričaj se boš, da se vedno ujema.

12. Igre s šibicami.

Odvzemi poleg ležečim 15im šibicam 3, a tako, da ostanejo trije kvadrati! Katere tri boš odvzel?

Odgovor: V drugem kvadratu zgoraj drugo, v spodnjem levem kvadratu, levo in spodnjo šibico.

b) Kako je mogoče narediti iz 9 šibic tri in pol ducata?

Odgovor: 3 in 6 (6 je pol ducata.)

c) Tri šibice leže na mizi. Kako spraviš srednjo iz sredine, ne da bi se je dotaknil?

Odgovor: Vzemi eno zunaj ležečih šibic in jo položi poleg druge, zunaj ležeče!

Kazalo.

	Stran
1. Zaspánčkove sanje (Pesem.)	3
2. Izza mladih let	4
3. Dva brata	9
4. Plačilo za usmiljenost	11
5. Sveti Sava	13
6. Sveti Sava in dva bogatina	17
7. Bajka o snegu. (Pesem)	20
8. Nezačovaljna snežinka	21
9. Pravljlca o Palčku	23
10. Pes — človeku najzvestejša in vdana žival	29
11. Božično drevesce	33
12. Pravljlca o postanku peščene zemlje	34
13. Sladkor	35
14. Pregovori, izreki, pametnice	41
15. Razne stvari	42
16. Kratkočasnice	43
17. Za modre glave	45

Natisnil V. Blánke v Ptuj.

25. II. 1947

zbornika, toda z novim naslovom »Nova Zabavna knjižnica za mladino«. Tudi v tem novem zborniku hoče izdajatelj podati naši mladini primerne duševne hrane, kakršne ji je treba izven šolskega pouka: lepih naukov, zavitih v obliko kratkih pesmic ali mičnih povestic, pripovedk itd.

Nadejam se, da mi mladinoljubi slovenski pri tem mojem podjetju ne vzkratijo svoje pomoči, marveč z razširjanjem med mladino in marljivim naročevanjem omogočijo obstanek podjetja. Priznan slov. literat, kateremu sem rokopis pričujočega 1. zvezka predložil pred tiskom v pregled, piše o delcu med drugim to-le: »Pisana raznovrstnost v tem zvezku prav ugodno vpliva na različne okuse otrok, če se smem tako izraziti. Za vsakega je nekaj, v poučnih črticah zlasti še za šolsko vporabo. Tako mislim, da se bo »Nova Zab. knj.« popolnoma dostojno vpeljala, saj ji je tudi stara gladila pot, ker je bila na dobrem glasu ... Prednost delca vidim tudi v tem, da veje iz njega domačnost, ki je precej izginila iz naše mladinske knjige, seveda na škodo iste ...«

1734/1

P. n. mladinoljube, ki prejmejo pričujoči 1. zvezek N. Z. knj. na blagohotni ogled, vljudno prosim, da mi odpadajoče denarne zneske pošljejo čim najprej po pridejanih ček. položnicah, oz. da mi vrnejo poslatev pod prvotnim ovitkom, ako nimajo vporabe za moje delce. Kakor hitro se razpeča 1. zvezek, mu sledi drugi. Naš nesmrtni Slomšek pravi nekje: »Bog daj dobro vsem dobrotnikom mladih ljudi, ki mladini hasnovitih knjig omišlujejo; večjo dobroto jim storijo, kakor da bi jim zlate delili«.

Izdajatelj „Nove Zab. knjižnice.“

Domoznanski oddelek

NOVA ZABAVNA
/ 1

35306/1

886.3-32

0212883

KNJIZNICA IVANA POTRČA PTUJ

COBISS o

(Prosim, ne prezeti notranje strani ovitka!)